Toekomstvisie van Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland 2026-2050.

Naar een gelijkwaardige afweging van natuurbelangen.

1. Inleiding

De afgelopen decennia vonden er veel positieve natuurontwikkelingen op en rond Schouwen-Duiveland plaats. De oppervlakte aan natuurgebied is sterk uitgebreid en naast de achteruitgang van sommige vogelsoorten vond er ook een sterke toename van bepaalde andere soorten plaats. Echter voltrekken zich omvangrijke maatschappelijke ontwikkelingen die onze natuur- en landschapswaarden sterk benadelen. Die ontwikkelingen zijn: toenemende bevolking, toenemende welvaart en toenemend gebruik van fossiele brandstoffen. Deze hebben desastreuze gevolgen: klimaatverandering, stikstofdepositie en verlies van biodiversiteit. Deze wereldwijd zich voltrekkende ontwikkelingen gaan ook Schouwen-Duiveland niet voorbij. Op het eiland hebben we te maken met toenemende recreatie, daarmee gepaard gaande toenemende mobiliteit, toenemend gebruik van water en energie, intensivering van de landbouw, verdroging, vergrassing en verruiging van natuur en platteland, verlies van biodiversiteit.

De vraag die zich daarbij opdringt is hoe Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland, als hoeder van de natuur op het eiland, zich verhoudt tot die ontwikkelingen. De groeiende elektrificering van de samenleving bijvoorbeeld is toe te juichen, maar betekent dit dat zonnepanelen en windmolens dan maar overal geplaatst mogen worden? Liever niet, want zij kunnen ook nadelige invloed hebben op bijvoorbeeld trekvogels en vleermuizen. Zonnepanelenparken kunnen ten koste gaan van landbouw- of natuurgebieden. Hoe moet het dan wel, zonder de realiteit van de noodzaak om schone energie op te wekken uit het oog te verliezen?

Deze en dergelijke vragen hebben ertoe geleid dat Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland een visie heeft opgesteld met een horizon van zo'n 25 jaar richting 2050. Ondanks dat de grote ontwikkelingen die leiden tot verarming van de natuur ver buiten de invloedsfeer van Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland liggen, evenals de beslissingsbevoegdheid over maatregelen inzake deze kwesties, is het nodig om een beeld te schetsen van een toekomst waarin de natuur maximaal beschermd, hersteld en zo mogelijk uitgebreid wordt, binnen onafwendbare veranderingen zoals de energietransitie, teneinde richting te geven aan ons handelen en hopelijk aan dat van beleidsmakers, grondeigenaren, agrariërs en overige betrokkenen.

2. Indeling en kwaliteit van de natuur op Schouwen-Duiveland.

Momenteel zijn er meerdere natuurgebieden op Schouwen-Duiveland (Dijkwater, Bommenede, bos van Schuddebeurs, Sasdijk, Maire bij Oosterland, inlagen bij Zierikzee, krekengebied Ouwerkerk, Schelphoek, inlagen bij Plompe Toren en Burghsluis, Kakkersweel, Steenzwaan, enkele binnendijken, Plan Tureluur en de Kop van Schouwen (Natura 2000-gebied).

De natuurgebieden en met name die in de Westhoek staan onder grote druk van recreatie, verdroging en overmatige stikstofbelasting, met nadelige gevolgen voor kwaliteit en rust van het Natura 2000-gebied. Om de Westhoek en daarmee de natuur te ontlasten, is een geleidelijke transformatie van de Westhoek noodzakelijk waarbij er, naast natuur inclusieve landbouw, meer ruimte gecreëerd moet worden voor natuur enerzijds en beperkte dagrecreatie (onder voorwaarden) anderzijds. De verblijfsrecreatie op Schouwen-Duiveland in totaliteit mag niet worden uitgebreid.

Daarbij zijn de cijfers van het HZ Kenniscentrum Kusttoerisme van de provincie Zeeland leidend. Het gaat om het aantal overnachtingen (toeristen en de verblijfsduur) waarvoor toeristenbelasting verschuldigd is.

Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland denkt dat meer ruimte voor natuur mogelijk is door twee maatregelen. De eerste is om het nog niet bebouwde deel van de polder Burgh en Westland geheel voor (agrarische) natuur te bestemmen. Dat gebied ligt nabij het patrijzenproject (verlengd met zes jaar tot 2031) en er zijn meerdere boeren geïnteresseerd om dit uit te breiden. In dit gebied mag in de toekomst alleen nog ruimte zijn voor biologische landbouw. Er komen zoetwater opslagmogelijkheden voor deze boeren. Natuurwinst is hier dus relatief eenvoudig te behalen.

De tweede aanpassing is om een aantrekkelijk multifunctioneel parkachtig landschap te ontwikkelen in de kustzone oostelijk van de Recreatieverdeelweg. In dit coulisselandschap mag alleen nog natuur inclusief geboerd worden, hebben boerenbedrijven mooie erfbeplanting, zijn gedeelten met graslandnatuur omzoomd door een heggenstructuur, bevinden zich onder andere goede wandel- en fietspaden met zitjes en oplaadpunten voor elektrische fietsen, zijn poelen en waterpartijen aangelegd, net als speelweides voor kleine kinderen en hondenlosloopgebieden. Er is géén plaats voor evenementenbedrijven in dit gebied. Het landschap bevat kleinere percelen, bosschages en overhoekjes met bomen en doorkijkjes, dus het gebied behoudt zijn open karakter. Hoe dit nieuwe landschap er precies uit moet gaan zien, verkennen wij het liefst in samenwerking met bewoners, boeren, ondernemers en overheden.

De nieuwe natuur in de polder Burgh en Westland en het nieuw te ontwikkelen coulisselandschap vormen samen een extra rand tegen de Kop van Schouwen aan. Omdat de totale verblijfsrecreatie niet toeneemt, is deze bufferzone bedoeld om verdunning van de druk op de Kop van Schouwen te bewerkstelligen.

Dit plan sluit aan bij de Zeeuwse Kustvisie, bij de wens van bewoners om de recreatie niet verder toe te laten nemen (de leefbaarheid staat onder druk en voor velen is de grens bereikt, blijkt uit onderzoeken die in opdracht van de Gemeente Schouwen-Duiveland zijn uitgevoerd onder bewoners), bij het moratorium op de bouw teneinde de stikstofdepositie niet verder te doen stijgen en bij plannen van de Provincie Zeeland voor een uitstootvrije zone van 3 km rond de Kop van Schouwen.

Om dit plan te realiseren, dient ten eerste de Kustvisie strikt te worden gevolgd, zonder uitzonderingen toe te staan. Tegen illegale uitbreiding wordt hard opgetreden. Ten tweede zullen agrariërs in het gebied (financieel) moeten worden geholpen met de transitie naar natuur inclusief/biologisch boeren. Ook zal het waterpeilbeheer in de Kop van Schouwen moeten verbeteren. In het nieuw te ontwikkelen gebied zal worden gewerkt aan de beschikbaarheid van zoet water. Dit laatste zal overigens goed zijn voor de boeren in het gebied en sluit aan bij maatregelen van de Provincie Zeeland ten behoeve van het behoud van zoet water in de natuurgebieden.

3. Indeling en kwaliteit van het landelijk gebied.

Het overgrote deel van Schouwen-Duiveland bestaat uit landbouwgrond, grootschalige en rechtlijnige percelen die intensief worden bewerkt. De ooit kenmerkende bloemrijke graslanden, bloemdijken en bermen met veel plantensoorten zijn er zeldzaam geworden. De weide- en akkervogels zijn nagenoeg verdwenen, dagvlinders verminderen jaar na jaar in soorten en aantallen.

Dit tij is te keren door een aantal maatregelen. De eerste is het nodig dat het waterpeil omhoog gaat naar een meer natuurlijk waterpeil. In plaats van het landbouwgebied te ontwateren is het beter om meer waterbergingen aan te leggen om verdroging tegen te bestrijden. Dat betekent dat er anders geboerd zal moeten gaan worden. Dit is een ontwikkeling die onvermijdelijk en al gaande is en die maximaal gestimuleerd moet worden. Voor nadere beschouwing over de transitie in de landbouw, zie pag. 5.

De tweede maatregel betreft het verbeteren van de groenblauwe dooradering. Om te beginnen bij groen: door goed ecologisch beheer kan de flora van de binnendijken worden hersteld, waarvoor geld beschikbaar moet worden gesteld. De binnendijken zullen als groene linten door het landschap gaan en verbindingszones vormen voor migrerende soorten waardoor leefgebieden worden vergroot. De zo in ere herstelde bloemdijken gaan de ruggengraat vormen van het polderlandschap. In aansluiting hierop kan ook het blauw worden verbeterd en uitgebreid door de aanleg en het juiste onderhoud van poelen en welen, desnoods met eigen peilbeheer los van het landbouwgebied. Door deze groenblauwe dooradering zullen bestaande natuurgebieden met elkaar worden verbonden. De Provincie Zeeland wil een kwaliteitsimpuls geven aan het landelijk gebied en heeft daarvoor veel subsidie beschikbaar.

Het karakteristieke open landschap moet worden behouden, genoemde maatregelen staan het open karakter van het poldergebied niet in de weg, bevestigen dit juist.

Tot slot is het beheer van de buitendijken een zaak die verbetering behoeft. Door middel van nieuwe pachtcontracten met uitvoerders zou een beter ecologisch maai- en begrazingsbeheer kunnen worden geborgd. Door in gedeelten te maaien en af te voeren, kunnen meer soorten planten zich vestigen. Een gevarieerder wortelstelsel zorgt daarbij voor een steviger en veiliger dijk. Zo zullen de buitendijken beter aansluiten bij de binnendijken waardoor een robuustere natuur op Schouwen-Duiveland mogelijk zal zijn. Ook moeten de bescherming en rust van broedvogels op de dijken sterk verbeterd worden: meer dijktracés en strandjes dienen periodiek afgesloten te worden voor recreanten.

4. Mobiliteit.

Uit metingen verricht door de provincie Zeeland blijkt dat het verkeer en de verkeersdruk ieder jaar verder toenemen op Schouwen-Duiveland. Nagenoeg alle toeristen (verblijfsrecreatie en dagjesmensen) komen met de auto of motor, de bewoners hebben de auto nodig omdat voorzieningen niet overal beschikbaar zijn, en de landbouw gebruikt de wegen voor landbouwmachines en vrachtwagens. Dit zorgt voor toenemende drukte, geluidsoverlast, uitstoot van CO_2, stikstof en fijnstof. Als er niets gebeurt, zal de overlast alleen maar toenemen. Nu al vindt 82% van de inwoners het te druk op de weg door het toerisme en ondervindt 83% hierdoor verkeersoverlast (aldus het draagvlakonderzoek toerisme 2024). Er zal dus iets moeten veranderen. Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland ziet mogelijkheden om verkeersstromen niet verder te doen groeien en zelfs terug te dringen.

Als eerste dient het containervervoer tussen Antwerpen en Rotterdam via de A57 (Dammenweg, van Middelburg tot Brielle) gestopt te worden. Dit vervoer zou moeten lopen via de A58, A15, A29 en de A4. Dit is niet nieuw: tussen Rijk en Provincie Zeeland is al afgesproken het doorgaand (vracht)verkeer door Zeeland zoveel mogelijk te beperken. Dit heeft tot gevolg dat de N57 expliciet niet meer als doorgaande weg wordt gezien. Dit komt ondanks aangelegde rotondes en snelheidsbeperkingen echter niet voldoende van de grond en er zullen extra maatregelen getroffen moeten worden om

vervoerders de keuze voor de snelwegen te laten maken. Te denken valt aan het inbouwen van chips in containers en een boetebeding. Ook zou voorkomen moeten worden dat de Westerscheldetunnel tolvrij wordt voor vrachtverkeer, zou zwaar vrachtverkeer van de Zeelandbrug moeten worden geweerd (waardoor de noodzakelijke renovatie minder ingrijpend en dus minder duur zal worden) en het plan voor de MiddenZeelandRoute (N59 als vierbaans snelweg, ook over de Oosterschelde) van tafel moeten.

De N57 heeft dus de status van gebiedsontsluitingsweg gekregen en zal die ook houden, maar loopt pal langs het Natura 2000-Gebied Kop van Schouwen. Om de schadelijke emissies op die weg op te vangen, zou de N57 moeten worden 'ingepakt' met een beplantingszone. Ook is het aan te bevelen om de dorpen die grenzen aan de Kop van Schouwen verkeersluw te maken. Dit zou kunnen door middel van snelheidsbeperking. Dit zal een positief effect hebben op de afname van de stikstofdepositie in het natuurgebied.

Een andere grote verkeersstroom is die van de dagjesmensen. Die is niet te voorkomen maar wel te reguleren. Om dat te realiseren, zullen de parkeerplaatsen bij strandopgangen (deels) sluiten; daarvoor in de plaats komt meer ruimte voor fietsstallingen. Dagjesmensen zullen worden opgevangen middels de aanleg van (betaalde) parkeergelegenheid rondom het nieuw aan te leggen coulissegebied. De parkeergelegenheid zal deels kunnen komen te liggen buiten de kustzone, deels langs de N57. Waar precies, zal moeten worden uitgewerkt met alle belanghebbenden. Daarbij is het belangrijk dat de totale hoeveelheid parkeergelegenheid op het eiland niet zal toenemen. Het nieuw aan te leggen gebied zelf wordt niet toegankelijk voor auto's. Bezoekers kunnen vanaf de nieuwe parkeerplaatsen rond het coulissegebied verder worden vervoerd (tegen bescheiden betaling) met elektrische busjes naar de stranden of andere locaties. Dit gebeurt nu al bijvoorbeeld in Renesse. Dit vereist goede shuttleverbindingen en hubs. Daarbij geldt het adagium "Vol = Vol", waarbij geen nooduitbreiding zal plaatsvinden. Informatie over beschikbaarheid van parkeerplaatsen (parkeerverwijssysteem) zal bij alle toegangen het eiland op (of zelfs voordat automobilisten Schouwen-Duiveland bereiken, bijvoorbeeld vanaf huis met de "check je plek" app) met technologische middelen zijn aangegeven. Dit helpt dagjesmensen bij het kiezen van hun bestemming. Vergelijk het met een parkeergarage: voordat de automobilist binnenrijdt, staat aangegeven of en zo ja hoeveel plaatsen er nog vrij zijn.

Het ontwikkelen van kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer zal niet alleen ten goede komen aan toeristen, maar ook aan burgers.

Een belangrijke andere stap is om heel Schouwen-Duiveland aan te wijzen als een eco zone. Vervuilende voertuigen worden geweerd. Dit kan geleidelijk worden ingevoerd en opgeschaald. Ook dit is niet nieuw: het gebeurt nu al in sommige grote steden en in vakantieoorden als skigebieden. Dit is in lijn met andere ontwikkelingen die nu al zijn ingezet, zoals het besluit dat in de hele EU vanaf 2035 geen nieuwe verbrandingsmotoren meer mogen worden verkocht.

5. Recreatie.

Zoals al genoemd bij de inrichting van het landschap, mag de totale verblijfsrecreatie op Schouwen-Duiveland niet meer toenemen. De Kustvisie dient strikt nagevolgd te worden! Er zullen dus ook geen uitbreidingen meer worden toegestaan in ruil voor "verduurzamingsmaatregelen". Dit is essentieel. Als de verblijfsrecreatie niet meer toeneemt, is dit meteen ook een maatregel om de verkeersdrukte niet verder te doen stijgen.

Een ander belangrijk punt voor de natuur is dat de verblijfsrecreatie buiten het zomerseizoen dient te worden ingeperkt. Tegenwoordig verblijven jaarrond toeristen op het eiland, die zich verplaatsen, die hun vakantiehuizen verwarmen, die de natuurgebieden bevolken. Natuurgebieden komen daardoor niet meer in winterrust en krijgen geen gelegenheid meer voor herstel. Verlenging van het seizoen zou dan ook van overheidswege niet langer gepropageerd moeten worden of zou zelfs actief ontmoedigd moeten worden. Vergunningen of ontheffingen (ook 'eenmalige') worden niet meer gegeven voor winterkamperen. Momenteel is winterkamperen nog op jaarbasis maar dit moet zeker niet blijvend worden. De uitstoot van stikstof kan hiermee worden beperkt. Natuur en bewoners zullen erbij gebaat zijn.

De transformatie van campings naar terreinen met vakantiewoningen dient tegengegaan te worden. Verdere 'verroompottisering' zorgt juist voor verhuur van vakantiewoningen gedurende het hele jaar, en daarmee wordt de natuur steeds zwaarder belast.

Recreatiebedrijven dicht tegen de rand van een natuurgebied die aantoonbaar schade veroorzaken door drainage, vervuiling of verstoring van het natuurgebied dienen te worden verplaatst (zonder dat dit gepaard gaat met vergroting en andere voorwaarden) naar gebied buiten de kustzone of zij moeten zelfs worden uitgekocht. In de bestaande natuur worden meerdere paden gesloten voor het publiek. Met het nieuw te ontwikkelen natuur- en landschapspark is er een alternatief.

6. Transitie landbouw.

De gangbare manier van landbouw bedrijven leidt tot afname van biodiversiteit, verdroging, verslechtering van bodem- en oppervlaktewaterkwaliteit en zal noodzakelijk en onvermijdelijk een transitie moeten doormaken. Zoals het nu gaat, begeven we ons op een doodlopende weg. Dit wordt alom erkend, maar een overgang naar een natuur inclusieve landbouw blijkt weerbarstig en verloopt traag en met kleine stapjes. Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland ziet, uitgaande van de specifieke eilandelijke situatie, bestaansmogelijkheden voor boeren én de natuur in twee ontwikkelingsrichtingen.

De eerste richting is die van de kleinschalige landbouw, natuur inclusief of biologisch. Bij deze vormen van landbouw gaat het om gezonde bodem, gezond water en biodiversiteit, met gezonde producten als resultaat. De uitstoot van CO2, stikstof en chemische middelen wordt sterkt beperkt. Een natuurvriendelijk landschap wordt gecreëerd, met hagen, windsingels, erfbeplanting, natuurvriendelijke oevers, een verscheidenheid aan gewassen, bloemenranden van gebiedseigen planten. Op Schouwen-Duiveland zijn meerdere voorbeelden van dergelijke landbouw (Partridge project, Kloetse Velden, Gilles Klompe en Frans van der Linde, voedselbos e.a.), zij beslaan echter nog slechts 3% van de totale landbouw op het eiland. Binnen de EU streeft men naar minstens 25% biologische landbouw in 2030. In Denemarken en Oostenrijk is dit percentage al gerealiseerd. Het is dus mogelijk en alle middelen zouden moeten worden aangewend om boeren te ondersteunen bij de transitie naar natuur inclusief of biologisch werken zodat Schouwen-Duiveland zich in dat rijtje zou kunnen voegen. Het is zaak om met spoed grote stappen te zetten in dezen. Er zijn financiële middelen, want het rijk en de provincie Zeeland hebben die beschikbaar.

Het delen van kennis over technieken en maatregelen over wat werkt en wat niet is net zo belangrijk, dit om te versnellen en verspilling van middelen te voorkomen. Welke keuzes hebben de beste resultaten, uitgedrukt in natuurdoelen en -effecten in plaats van in euro's. Dit vraagt samenwerking tussen boeren onderling en met overheden, bijvoorbeeld via een online forum.

Bij natuur inclusieve en biologische landbouw past kringlooplandbouw: landbouw waarbij de biomassa optimaal wordt gebruikt. De reststromen van de ene keten zijn de grondstoffen voor een andere keten. Producten worden vooral lokaal en regionaal afgezet, waardoor de afhankelijkheid van grote ketens kleiner wordt en er bijvoorbeeld via coöperaties wordt gewerkt. Dit vermindert tevens het transport.

Natuur inclusieve en biologische landbouw leent zich ook voor combinatie met andere functies: recreatie, zorg en mini campings. Uiteraard moeten er wel eisen worden gesteld aan hoe dat dan gebeurt en zonder de totale verblijfsrecreatie te verhogen. Dit zou een bijdrage kunnen leveren aan het draagvlak voor gezond boeren door bezoekers te laten zien hoe hun voedsel geproduceerd wordt. Het aantrekkelijker maken van het boerenland voor recreanten zal tevens een kleine bijdrage leveren aan het verlichten van druk op de Kop van Schouwen (zie pagina 1).

Zoetwatervoorziening zal steeds belangrijker worden, zo niet de sleutel worden voor het voortbestaan van de landbouw én de natuur. Het aanleggen van bassins in combinatie met dubbele drainage, regenwater vasthouden en bufferen in ondergrondse zandlagen in plaats van afvoeren en andere technieken zullen moeten worden ontwikkeld. Dit kost geld maar is een noodzakelijke investering die boeren zal helpen de transitie te verwezenlijken.

De tweede richting is die van de grootschalige landbouw. De grootschalige landbouw met steeds minder boeren en steeds grotere bedrijven zal het merendeel van het grondoppervlak in beslag blijven nemen. Door het ontbreken van zoet water en de klimaatverandering zal de verdroging alleen maar nijpender worden. Hier en daar zijn kleinschalige experimenten gestart om water te bufferen in bassins. Grootschalig zal deze aanpak nooit worden omdat het veel grondbeslag vergt. De combinatie van het ontbreken van zoet water en het uitmalen van het zoete winterwater om vroeg in het voorjaar het land te kunnen bewerken zal op termijn door klimaatverandering deze vorm van akkerbouwbedrijven door verdroging niet langer mogelijk maken. Er zal dan ook géén peilverlaging in het voorjaar meer mogen plaatsvinden en er zal later ingezaaid moeten worden met weinig droogtegevoelige gewassen als granen, vlas en luzerne. Dit heeft bovendien als voordeel dat ze veel minder milieubelastend zijn dan het traditionele drietal aardappelen, uien en suikerbieten. De grootse en zwaarste machines zijn dan minder noodzakelijk, zeker in combinatie met robotautomatisering, drones en AI (waardoor ook minder bestrijdingsmiddelen nodig zijn). De waterbassins worden voorzien van grond, zodat zij als artificiële dijken dienst kunnen doen waarop gebiedseigen kruiden en bloemen mogen groeien, daken van schuren worden beplant, heggen en erfbeplanting (inheemse soorten) worden aangelegd, ruime teeltvrije (en spuitvrije) zones langs de percelen worden aangehouden en ingezaaid met inheemse zaden (‘bloemenranden’) die niet jaarlijks worden omgeploegd en waarvoor gewerkt moet worden aan zaadteelt van gebiedseigen soorten. In combinatie met het beheer van welen, kreken en zee- en binnendijken zal dit de ruggengraat worden van het landschap, de biodiversiteit bevorderen en weer leven in de polder brengen. Op deze wijze kunnen ecologie en economie hand in hand gaan, kan de natuur herstellen en er een betere balans ontstaan tussen landbouw en natuur.

Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland bepleit versnelling van de transitie, aangezien dit cruciaal is voor het eiland, voor de natuur en voor de boeren. Onzekerheid leidt voor hen tot desillusie. Boeren hebben actieve ondersteuning en een lange termijnstrategie nodig.

7. Energietransitie.

Zoals in de inleiding al is aangegeven, is transitie van fossiele energiebronnen naar diverse vormen van hernieuwbare schone energiebronnen noodzakelijk en volop in gang gezet. De doelen zijn door overheden al vastgesteld: CO2-reductie van 95% in 2050 (Klimaatakkoord Parijs); energiebesparing van 20% in 2040 op Schouwen-Duiveland; 100% duurzaam opgewekte energie in 2040 op Schouwen-Duiveland; een aardgasvrije bebouwde omgeving in 2050 op Schouwen-Duiveland; 100% duurzame mobiliteit in 2040 op Schouwen-Duiveland. Samengevat moet Schouwen-Duiveland grofweg in 2040 bijna geheel energieneutraal functioneren. Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland ondersteunt deze doelen, maar ziet ook dat er nog een heel lange weg is te gaan om ze te behalen. Bovendien zal gewaakt moeten worden voor het natuurbelang bij de transitie, dit om te voorkomen dat het kind met het badwater wordt weggespoeld.

Suggesties van Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland die het natuurbelang niet in de weg staan en hopelijk een bijdrage kunnen leveren aan het behalen van de doelen, hebben betrekking op energie-opwek, energieopslag, recreatie, verwarming en mobiliteit. Voor energie-opwek sluiten we aan bij de zonneladder van de gemeente Schouwen-Duiveland: het benutten van daken voor zonnepanelen geniet veruit de voorkeur. Zonnepanelen zouden overal geplaatst moeten worden op daken van woningen, bedrijven en schuren, daar is nog veel ruimte voor. Ze kunnen ook worden geplaatst als dak boven aan te leggen parkeergelegenheden in het kader van landinrichting (zie pagina 1) en mobiliteit (pagina 3). Zo geven zij schaduw én leveren ze energie voor de elektrische voertuigen die er steeds meer zullen parkeren en opladen. Ook kunnen zonnepanelen geplaatst worden op water, bijvoorbeeld in de zoetwaterbassins die steeds vaker te zien zijn in het landschap bij agrarische bedrijven. Zonnepanelenparken in natuurgebieden zijn uitgesloten en ook zou er geen landbouwgrond voor moeten worden opgeofferd. Op Schouwen-Duiveland is geen plaats meer voor een windmolenpark. Kleinere molens en wokkels kunnen wel, indien soortenbescherming bepalend is bij vergunningverlening.

Mobiliteit: eerder genoemd zijn de aanpassingen in de parkeervoorzieningen (i.c.m. hubs, pagina 3) waarbij geen uitbreiding van het totale aantal parkeergelegenheid zal plaatsvinden en geldt: vol is vol. De beste parkeerplaatsen worden bestemd voor fossielvrij vervoer. Laadvoorzieningen t.b.v. EV worden uitgebreid en verspreid over het hele eiland. Alleen dan kan CO2-uitstoot tot staan gebracht worden of verminderd, zeker in combinatie met uitbreiding van dorpsbosjes en de aanleg van het natuur- en landschapspark.

Recreatie op land is al besproken (pagina 4), bij recreatie op water en bij visserij is ook winst te boeken door het stimuleren van fossielvrije aandrijving (wind en elektromotoren) door het aanleggen van groene stroom laadpunten in havens en de gunstigste aanlegplaatsen te reserveren voor 100% schone schepen.

Er zou een lokale transitiecommissie moeten zijn die de ontwikkelingen in samenhang beziet en bewoners en bedrijven helpt bij hun eigen energietransitie. Daarbij moet gedacht worden aan meedenken en maatwerk voor mensen die stappen willen zetten op het gebied van energieopslag en verwarming. De behoefte aan energieopslag zal groeien. Wij pleiten voor slimme opslag op straat- of wijkniveau van door bewoners opgewekte energie, zoals nu al wordt ontwikkeld op bedrijventerreinen, zodat zonnepanelen van inwoners rendabel blijven na afschaffing van de salderingsregeling. Bewoners zouden (technisch en financieel) geholpen moeten worden met het realiseren van collectieve of coöperatieve opslag en verdeling van energie, teneinde zoveel mogelijk zelfvoorzienend te worden. Voor het verduurzamen van verwarming denken we in eerste instantie aan het stimuleren van isolatie van woningen en verder aan toenemende elektrificering en aanleg van kleine warmtenetten, met warmtepompen op rioolwater of andere vormen van aquathermie.

Als het nieuwe 150 KV-verdeelstation bij Zierikzee is gerealiseerd en er weer méér mogelijk wordt, dient erop te worden toegezien dat die mogelijkheden het eiland en de burgers ten goede komen en niet worden gebruikt voor bijvoorbeeld een datacentrum.

Het bevorderen van lokale economieën met kortere ketens tenslotte draagt bij aan het verminderen van energieverbruik.

8. Biodiversiteit en klimaatverandering.

De achteruitgang van de biodiversiteit is een inmiddels algemeen erkend probleem, dat ook op Schouwen-Duiveland ernstige vormen heeft aangenomen. Dat noopt tot actieve inzet op regeneratie: bescherming van de resterende natuur en herstel van ecosystemen. Voordat we ingaan op maatregelen ter verbetering van biodiversiteit, is het van belang om stil te staan bij wat biodiversiteit nu precies inhoudt voor Schouwen-Duiveland.

De Zeeuwse variant van biodiversiteit is de ontwikkeling van complete leefgemeenschappen van planten en dieren in het traject tussen zoet rivierwater en zout zeewater en van nat naar droog (en vice versa). De invulling van het begrip biodiversiteit moet worden gezien binnen deze unieke estuariene omgeving. De van oorsprong bijzonder rijke Zeeuwse estuariene natuur wordt gekenmerkt door relatief weinig soorten in grote aantallen. Rond 1900 was de landbouw in harmonie met natuur en landschap. Het waterpeil stond nog niet laag, de landbouw was kleinschalig en gebaseerd op menselijke arbeid, chemische bestrijdingsmiddelen waren er nog niet en water- en bodemkwaliteit waren optimaal. Het agrarische landschap werd gekenmerkt door talloze dijken, welen, vaarten en kreekrestanten. Deze omstandigheden leidden tot hoge natuurwaarden. Rijke biodiversiteit kan ontstaan in een omgeving die in overeenstemming is met de van oorsprong natuurlijke situatie. Maatregelen ter verbetering van biodiversiteit moeten dus steeds genomen worden in het licht van, en zijn het meest kansrijk als ze aansluiten bij, de oorspronkelijk aanwezige ecosystemen.

Om tot maatregelen te kunnen komen, zullen de oorzaken van biodiversiteitsverlies moeten worden benoemd. Verschraling van de natuur komt vooral door de mens. Ten eerste is het verlies van leefgebieden een grote bedreiging voor wilde planten en dieren en dus voor biodiversiteit. De ruimte is schaars en wordt veelal toebedeeld aan andere (vooral economische) belangen dan die van de natuur. Ten tweede zorgen overbenutting of overexploitatie en niet-duurzaam gebruik van hulpbronnen voor afname van aantallen en soorten. Vervolgens zijn vervuiling, giffen, bestrijdingsmiddelen, overmatig mestgebruik, te veel verontreinigende uitstoot, lichtvervuiling e.a. oorzaken van het aantasten van de biodiversiteit. Tot slot is ook klimaatverandering een belangrijke oorzaak. Temperatuurstijging en extreme weersomstandigheden leiden tot (verdere) neergang en (mogelijk) uitsterven van (bepaalde) soorten. Het gevolg van dat alles is dat klassieke natuurwaarden als rust, ruimte, weidsheid, en landschapsbescherming sterk achteruit zijn gegaan.

Biodiversiteit en klimaatverandering hebben een tweeledige relatie. Aan de ene kant is klimaatverandering een bedreiging voor de biodiversiteit vanwege de snelle temperatuurstijging en extreme weersomstandigheden. Aan de andere kant is biodiversiteit juist cruciaal voor het stabiliseren van het klimaat, omdat ecosystemen (zoals bossen, schorren, kreken en wateren) CO2 opslaan en landschappen veerkrachtiger maken tegen klimaatgevolgen. Om te voorkomen dat het verlies van soorten de klimaatcrisis juist verergert, is het essentieel om natuur beter te beschermen!

Bij de maatregelen kijken we binnendijks en buitendijks. Maatregelen ter bevordering van de biodiversiteit op het land komen overeen met veel al eerdergenoemde maatregelen bij de inrichting

en kwaliteit van de natuur op Schouwen-Duiveland (pag. 1), inrichting en kwaliteit van het landelijk gebied (pag. 2), mobiliteit (pag. 3), recreatie (pag. 4), transitie landbouw (pag. 5) en energietransitie (pag. 6). Dat maakt deze maatregelen extra zwaarwegend, want ze dienen meerdere doelen. Sommige gelden met name voor het Natura 2000-Gebied Kop van Schouwen, andere voor het agrarische gebied.

Het gaat onder andere om een transformatie van de Westhoek naar een coulisselandschap in de kustzone, géén verdere toename van verblijfsrecreatie, strikt navolgen Kustvisie, verhogen waterpeil in de Kop van Schouwen, creëren zoet waterberging, verbeteren groenblauwe dooradering (herstel natuurnetwerk), nieuwe pachtcontracten voor beheer buitendijken, stop van containervervoer via de A57 i.c.m. tol voor vrachtverkeer Westerscheldetunnel i.c.m. het afzweren van het plan voor de Midden Zeeland route, reguleren verkeersstroom dagjesmensen via parkeermaatregelen, geen verdere toename van parkeergelegenheid, inpakken N57 met beplantingszone, inperken verblijfsrecreatie buiten het zomerseizoen, Schouwen-Duiveland wordt eco zone, bevorderen en ondersteunen van natuur inclusieve en biologische landbouw, bevorderen kringlooplandbouw, later inzaaien met minder droogtegevoelige gewassen, akkerranden met inheemse planten, beter beheer en onderhoud van (bloem)dijken, bermen en plantsoenen, géén zonneparken op de grond en al helemaal niet in natuurgebieden, geen grote windmolens op Schouwen-Duiveland en méér handhaving om verstoring van de natuur tegen te gaan.

Ter aanvulling hierop zou het waterpeil ook in de natuurgebieden in het poldergebied moeten worden verhoogd. Dit geldt voor de reeks spectaculaire en landschapsbeeld bepalende gebieden langs de zuidkust, Plan Tureluur, van Oosterland tot Burghsluis, voor het gebied bij Dijkwater en voor de groenblauwe dooradering van het landbouwgebied. Langs de Oosterschelde zou Oosterscheldewater kunnen worden ingebracht. Regen na droogte is onvoldoende want dit bevat geen voedsel voor vogels. Door het inlaten van water kunnen er steeds (micro)organismen worden aangevoerd, waardoor deze gebieden natter en weer rijker kunnen worden. Dat gebeurt nu al in Plan Tureluur en dit zou uitgebreid moeten worden. Hetzelfde geldt voor het Dijkwater: inbrengen van water uit de Grevelingen zodat het natter en voedselrijker wordt. De landbouwgebieden rond Dijkwater die al behoren tot het Natuurnetwerk Zeeland zouden als natuurgebieden bestempeld moeten worden. Daarna dient het gehele Dijkwater een op zichzelf staand grondwaterpeilbeheer te krijgen, met een hoger ingesteld peil dan thans. De groenblauwe dooradering van het landbouwgebied vormt een natuurgebied op zich dat ook gebaat zou zijn met een natuurlijk waterpeil. Daartoe zal het nodig zijn om er een eigen peilbeheer voor te ontwikkelen, deels los van het waterpeil van het landbouwgebied waarin het ligt.

Tegen de verdroging op de Kop van Schouwen zou onder andere paal en perk gesteld moeten worden aan waterbronnen bij huizen. Voor zover ze illegaal zijn, zou er gehandhaafd moeten worden en er zouden geen nieuwe vergunningen voor verstrekt mogen worden. In het gehele duingebied zou het ontwateringssysteem moeten worden herzien waarbij het waterpeil omhoog wordt gebracht tot een natuurvriendelijk niveau.

Ruim aandacht is nodig voor beplanting. Er is behoefte aan meer schaduw gevend groen tegen hittestress in bebouwde gebieden én elders (tevens van belang voor CO2-afvang). Het beheer zou meer ‘boomvolgend’ moeten worden, waarbij rekening gehouden wordt met de standplaats en enkel noodzakelijk snoeiwerk plaatsvindt. Ook zou rekening gehouden moeten worden met klimaatopwarming en toenemende droogte bij de keuze van soorten bomen, struiken en planten die worden aangeplant. Het is aan te bevelen om het stedelijk groen meer water bufferend vermogen te geven via wadi’s en te zorgen voor minder bodemverdichting en behoud van kalkrijke grond. Meer ruimte zou gegeven kunnen worden aan spontane stadsnatuur. Minder betegeling en verhardingen

zijn daarom gewenst. Daar waar mogelijk zou meer bos kunnen worden aangeplant op het eiland, bijvoorbeeld bij Kerkwerve. Door deze maatregelen kan de Basiskwaliteit Natuur verbeteren. Bij nieuwe begroeiing mogen géén exoten worden aangeplant. Dat geldt niet alleen nabij natuurgebieden maar ook elders.

Op de Grevelingendam is geen plaats meer voor meer windmolens.

Buitendijks onderscheiden we drie gebieden: de Voordelta, de Oosterschelde en de Grevelingen, allen Natura 2000-gebieden. Ook wat betreft de wateren staan de natuur en de biodiversiteit zwaar onder druk door menselijk handelen. De Deltawerken hebben een ecologische ramp veroorzaakt van ongekende omvang. De Deltawateren zijn nog niet tot rust gekomen na de uitgevoerde Deltawerken. De natuurdoelen in de huidige beheerplanperiode zijn niet gehaald en dat betekent dat extra maatregelen noodzakelijk zijn. Momenteel wordt gewerkt aan nieuwe beheerplannen voor deze gebieden. Het beste zou zijn om zoveel mogelijk rust te bewerkstelligen in deze gebieden en daarom strakker grenzen te stellen aan recreatie op en langs de wateren, scheepvaart en visserij (zoals Rijkswaterstaat aanbeveelt).

De Grevelingen zou gebaat zijn bij een betere doorstroming door een extra opening in de Brouwersdam en het invoeren van een mini getij van 40 cm. Op langere termijn zal dit de huidige problemen met de waterkwaliteit in diepere delen doen verminderen. Een grootschalige ingreep zoals het verzoeten van de Grevelingen moet worden voorkomen, want in de oeverzone en op het drooggevallen land hebben zich hoge vegetatiekundige waarden ontwikkeld en is een belangrijke functie als broedgebied voor kustvogels ontstaan.

Ook in de Voordelta zijn grootschalige ingrepen als het aanleggen van nieuwe eilanden in zee niet goed voor de natuur. Beter is het de natuur met rust te laten en de natuurlijke ontwikkeling van het gebied meer prioriteit te geven. Ook bij de noodzakelijke strand- en vooroever suppleties die nodig zijn om de nationale basis-kustlijn te handhaven, dient het beheer zoveel mogelijk aan te sluiten op de natuurlijke situatie van het betreffende strandvak. Wel dienen de bodem verstorende visserij in de Natura 2000 gebieden c.q. de aangewezen rustgebieden te worden gestaakt, verstoring door recreatie te worden aangepakt en (natuur)stranden, met name het Verklikkerstrand, te worden beschermd**.** Dit laatste kan door bebording waarop vermeld staat dat het beschermde Natura 2000-gebieden betreft en dat die gerespecteerd dienen te worden, door meer handhaving en mogelijk afscherming van sommige gebieden om echte rust te creëren.

De Oosterschelde is vanouds erosief maar met de aanleg van de kering in de monding is een grote mate van zandhonger opgetreden, die ook bij een deel van de Voordelta leidt tot erosie van de kust. Door de stormvloedkering aan de ene kant en de afsluiting van de Oosterschelde aan het andere uiteinde verdwijnt het intergetijdengebied in rap tempo en zou het gebied zijn mondiale functie als voedselgebied voor steltlopers verliezen. Zandsuppleties zijn van groot belang om deze functie te behouden, zolang de kering niet is afgeschreven en behouden blijft. Verder zouden de schorren van Viane beter beschermd en beheerd kunnen worden. Onderzocht zou kunnen worden of zoet water instroom (deels) terug te brengen is. Dan zou een wat natuurlijker dynamiek terug kunnen komen.

Tot slot zouden kortere ketens voor de producten van de visserij beter zijn voor vissers én voor de natuur, net zoals dat geldt voor de producten van de agrarische sector.

9. De plaats van Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland

Wat kan Natuur- en vogelwacht Schouwen-Duiveland in dit alles zelf betekenen? Zoals eerder werd aangegeven, bezit NVSD noch macht noch grond noch vermogen. NVSD is een vereniging bestaande uit vrijwilligers. Dat maakt dat NVSD maar zeer beperkte mogelijkheden heeft. Maar NVSD heeft wel veel kennis over de natuur in brede zin. Daarin schuilt de kracht van NVSD. Niet gedreven door enig financieel of economisch belang, wel door intrinsieke passie voor de natuur, stellen de vrijwilligers hun kennis ter beschikking en willen zij informeren, adviseren en meepraten. NVSD kan niets afdwingen, maar kan en wil informeren en overtuigen dat het anders moet en bijdragen voor zover mogelijk (bijvoorbeeld in de vorm van inventarisaties). Behalve het voortzetten van de huidige activiteiten wil NVSD in de toekomst toewerken naar méér overleg met organisaties waarvan de activiteiten de natuurbelangen raken, om gezamenlijk tot duurzame oplossingen te komen.

10. The bigger picture.

Volgens de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) schiet het Nederlandse natuurbeleid tekort. De RLI ziet daarvoor vier oorzaken: we hanteren in Nederland een te smal natuurbegrip. Het natuurbeleid is te weinig gekoppeld aan ander beleid. Natuur heeft een te zwakke positie bij economische en politieke afwegingen. Overheden werken te weinig samen. Daardoor worden collectieve belangen in de leefomgeving verwaarloosd en zijn er onvoldoende oplossingen voor leefomgevingsproblemen. De weging van waarden achter beleidskeuzes blijft vaak onbesproken. Er ontbreekt consensus over wat het vertrekpunt van discussies zou moeten zijn. Het gaat daarentegen (verhuld) over deelbelangen, terwijl het algemeen maatschappelijk belang uit het oog is verloren. Een nieuwe benadering van leefomgevingsproblemen is nodig om impasses in het leefomgevingsbeleid te doorbreken.

De RLI doet vier aanbevelingen: zorg voor natuur overal en voor iedereen. Versmal natuurbeleid niet tot natuurgebieden, maar creëer overal een groene gezonde leefomgeving. Verbind natuurherstel met andere maatschappelijke opgaven. Weeg natuurwaarden volwaardig mee bij economische en politieke besluitvorming. Werk gebiedsgericht samen: overheden en alle andere betrokkenen.

Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland kan dit alleen maar bevestigen. Vertaald naar ons eiland is dit een pleidooi om de natuur een volwaardige stem te geven bij alle beleidsterreinen. Bij ongeacht welk beleidsaspect zou de stem van de natuur aan tafel moeten zitten en gelijkwaardig mee moeten kunnen praten voordat besluiten worden genomen. Daar kan niets tegen zijn, want oplossingen die alle belangen dienen zijn uiteindelijk altijd de beste voor iedereen. De natuur is geen obstakel maar juist een bondgenoot bij het oplossen van vraagstukken die ons allen aangaan. Vanuit een afdeling Ecologie of Landschap bij de gemeente zouden ecologen en biologen kunnen participeren bij alle gemeentelijke afdelingen die betrokken zijn bij de terreinen genoemd in deze visie, zodat verkokering wordt tegengegaan en er meer samenhangend en toekomstbestendig beleid gevormd kan worden. Dit is dan ook een pleidooi voor samenwerking tussen alle betrokken partijen, waarbij ook de burgers niet moeten worden vergeten. De in deze visie genoemde maatregelen sluiten veelal aan bij al in gang gezette veranderingen en reeds aangenomen beleid, alleen komen ze traag van de grond door te weinig afstemming, samenwerking en een volwaardige natuurstem die meetelt. Alleen met die bereidheid om vertegenwoordigers van de natuur aan de gesprekstafel te hebben en een veranderende manier van denken en doen kunnen de genoemde maatregelen werkelijkheid worden en blijft er over 25 jaar plaats voor gezonde recreatie, gezonde agrarische sector, gezonde visserij, leefbaarheid voor burgers én gezonde natuur.